

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**S. Augustinus, Episcopus in Africa Hipponensis, Veritatis
Evangelico-Catholicæ In Potioribus Fidei Controversiis
Testis Et Confessor, Contra Bellarminum Et Alios
Scriptores Papæos, antiquos pariter & ...**

Reiser, Anton

Francofvrti, 1678

Lib. I. cap. 14. de Gratia operante & cooperante

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72506)

observaretur, nec quisquam turpe sibi duceret, errore per cujusvis manductio-
nem seposito agnitæ veritati manum præbere, & errasse se; quæ decet ingenitæ,
etiam publicè fateri & agnoscere; sed quia Bellarminus satis diu nos detinuit, cujus
argumentis ex Augustino satis debuit fieri, Lector ulterius non est detinendus, si hoc
unum indicetur, quæ ad Augustini sententiam uberius illustrandam in hoc argu-
mento videntur pertinere, ab aliis prolixè præstitum esse, post *Chemitium* videlicet
nostrum & *Gerhardum*, quorum labores etiam non nominati semper hic intelli-
guntur, nominatim à *D. Micr alio* contra reformatos, hæc in puncto prædetermina-
tionis, ut supra observatum, adædentes, à *D. Calorio* contra Syncretistas Augustinum
ab Evangelicorum sententia separantes, à *D. Dortheo* contra Jansenium, Augustini au-
thoritate hic non semel abutentem, ut plures nunc taceam, qui id non ex professo, nec
tam prolixè egerunt laudati in præsens possint sufficere ad eximendum omnem de du-
bia Augustini sententia scrupulum, ejusque orthodoxiam in hæc etiam questione de-
fendendam.

CAPUT DECIMUM & QUARTUM,

De

Gratia operante & cooperante.

POset quidem hoc Caput prætermitti propter ea, quæ de hæc gratia superius ex
Hülsemanno ad Augustini mentem contra Bellarminum circa singulas gratiarum
divisiones fuerunt observata, nisi in ejus explicatione falsam Evangelicis, impertinenter
eisdem Calvinianis jungens, & erroneam imputaret sententiam Bellarminus, &
in diversione hujus gratiæ illustranda insigniter impingeret utrobique iterum pro
more Augustini abusus anthoritate, cujus mentem non ritè capiens, à reliquis
quibusdam Semipelagianismi occupatis, ad suam violenter detorsit hypo-
thesin, ut nunc statim docebitur. Et quidem à principio statim hanc inter partes
quæstionem, quam non levem esse dicit, peperisse monet obscuritatem verborum
non solum Augustini, à quo hanc gratiæ partitionem acceperint Theologi, sed A-
postoli etiam Pauli, unde Augustinus eam acceperit. Hujus verba proponit se-
quentia, *DEVS est, qui operatur in nobis velle & perficere pro bonâ voluntate sua.*
Illi autem hoc Apostoli testimonium explicantia hoc tenore: *ipse, ut velimus, o-*
peratur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Et mox, *ut velimus, sine no-*
bis operatur; cum autem volumus, & sicut volumus, ut faciamus, nobiscum coope-
ratur. Post tres diversas Scholasticorum de hæc partitione gratiæ Paulino-Augustini-
anâ sententias, de quibus singulis suum interposuit judicium, eas à mente utrius-
que alienas esse laborans ostendere, quod discutere præsentis Instituti ratio non per-
mittit, quid ipse statuatur, sequentibus exponit verbis: *Dicendum est, gratiam ope-*
rantem illam esse, quæ efficit in homine primum deliberatæ voluntatis actum, qua-
lis est Conversio sive ab infidelitate ad fidem, sive à cæteris peccatis ad penitentiam;
Gratiam verò cooperantem esse illam, quæ efficit actus voluntatis consequentes,
quos continuo sequuntur actus externi, ita ut gratia operans nihil sit aliud, nisi au-
xilium efficax speciale respectu primi actus voluntatis, gratia verò cooperans sit auxi-
lium speciale respectu actuum sequentium. *Exposita sic sententia pergit, Quæstio*
est, eaque non levis, quomodo sit intelligendum, quod Augustinus ait, primum
deliberatæ voluntatis actum fieri sine nobis. Quomodo enim fit sine nobis, quod
nostrâ deliberatione liberâ & electione efficitur? Neque enim audiendi sunt Lu-
therani & Calvinistæ, qui contendunt, actus bonos internos ita fieri sine nobis, ut
non sint actus liberi arbitrii, neque nos propriè faciamus, sed immisos à DEO ne-
cessario recipiamus. Neque dubitari potest, quin ista eorum sententia à mente Au-
gustini, de cujus verbis nunc laboramus, sit alienissima. Nam primo ad Simpli-
*cianum libro inquit, *Ut velimus, & suum esse voluit, & nostrum; suum vocando,**
nostrum sequendo. Et secundo contra duas Pelagianorum Epistolas scribit, *Homō*
præparat cor, non tamen sine adiutorio DEI, qui tangit car. Et paulò post, *Quam-*
vis nisi adjuvante illo, sine quo nihil possumus facere, os non possumus aperire, os ta-
men

Philipp. II.
de Grat. &
lib. Arb.
cap. 17.

Quæst. II
cap. 8.

men aperimus adjumento illius & opere nostro. Nam quid est preparare cor, & os aperire, nisi voluntatem parare. Item alibi, *Credenti in eum, qui justificat impium, deputatur fides ejus ad justitiam.* In hoc opere facimus opera CHRISTI, quia & ipsum credere in CHRISTUM opus est CHRISTI. Hoc operatur in nobis, non tamen sine nobis. Item in eodem loco, *Operanti in se CHRISTO cooperatur homo ad salutem æternam ac Justificationem suam.* Bellarminus subjungit, *Non igitur dubitari potest,* quia Augustinus nihil commune habuerit cum sententia hæreticorum, qui nos passivè tantum concurrere existimant ad actus Pietatis internos. Cæterùm si hæc ita se habent quæstio proposita magis jam implicata videtur. Nam ex eodem Augustino audivimus, ipsura, ut velimus, DEUM operari sine nobis, & non operari sine nobis; DEUM solum id operari, & nos ei cooperari, & alia, quæ pugnancia videntur esse. Igitur, *Inquit Bellarminus,* observandum est, DEUM secundum quoddam genus causæ esse moventem respectu ipsius velle deliberati, & voluntatem non esse moventem, sed tantum motam, cum tamen secundum aliud causæ genus ad eundem actum volendi producendum DEUS concurrat ut movens, voluntas autem tum ut mota, tum ut movens; & idèò utrumque verum esse, DEUM operari ipsum velle deliberatum sine nobis, & non operari sine nobis. Nam si consideremus causam efficientem & physicam illius actus, ea non solum est DEUS per auxilium speciale, sed voluntas etiam per arbitrium liberum; & hoc modo illud velle est DEI & nostrum, & nos in eo cooperamur DEO, & DEUS illud operatur non sine nobis, ut Augustinus loquitur in locis paulò ante contra hæreticos adductis. At si consideremus causam illius ejusdemque actus moralem, id est, causam moventem suadendo, hortando, consulendo, ea solus est DEUS; voluntas autem secundum hoc causæ genus non est movens, sed mota tantum. Non enim ipsa se voluntas impellit suadendo & hortando, ut velit, quod non vult, sed DEUS per inspirationes suas intus animæ loquens ei suadet & persuadet, ut velit. Hæc est igitur gratia operans, quæ prævenit conatum & industriam nostram, & operatur, ut velimus, quod antea volebamus, sine nobis operantibus, ut velimus, non tamen sine nobis liberè consentientibus, dum volumus. Atque hinc intelligimus, cur ad primum voluntatis actum requiratur gratia tantum operans, ad reliquas autem operans non sit necessaria, sed cooperans. Nam postquam cœpimus velle converti ad DEUM, jam nos ipsi non tantum per arbitrium liberum producimus DEO juvante reliquos actus, sed etiam nos incitamus & impellimus DEO cooperante ad eos. *Et ubi hæc corporali, ut vocat, similitudine studuit illustrare, scribit porro:* Hanc esse veram hujus distinctionis explicationem, ex ipso colligi potest Augustino; nam in libro de Gratia & libero arbitrio sic inquit: *Vt Apostolus Paulus de Cælo vocaretur, & tam magna & efficacissima vocatione converteretur, gratia DEI cap. 5. erat sola, quia merita ejus erant magna, sed mala.* Ubi soli gratia tribuitur, *notat Bellarminus,* conversio beati Pauli, ac per hoc fuit illa gratia operans, non quia Paulus, non concurreret liberè consentiendo, & per arbitrium liberum conversionis actum illum activè producendo, sed quia merita ejus erant magna, sed mala, id est, quia ante Conversionem non præcesserat ullum meritum sive studium aut conatus ad conversionem. Solet enim Augustinus meritum, appellare actum quemlibet bonum, ratione cujus aliquid aliud accipimus, ut perspicuum est ex Epistola post centesimam quintam & sextam, ubi dicit, *solam fidem dari sine ullo precedente merito, quia eam nullus actus bonus præcedit; Remissionem vero peccatorum non dari sine merito, quia fides orando meretur illam.* Itaque in libro de gratia & libero Arbitrio inquit, *Fides & cap. 14. non petita conceditur, ut ei petenti alia concedantur.* Et paulò ante dixerat, *se fidem appellare voluntatem credendi.* Itaque gratia operans est, quæ facit nos velle credere, quia id in nobis fit sine nobis petentibus, ac multò minus nobis laborantibus & conantibus; gratia cooperans est, quæ facit nos velle orare, jejunare, Eleemosynas dare & Sacramenta inquirere, quia id non fit nisi conatu atq; industria nostrâ cooperante. Hinc idem Augustinus in eodem libro, verbis ab initio citatis, non dicit, DEUM operari velle nostrum sine nobis, sed *operari, ut velimus, sine nobis;* nos enim cooperamur Deo volendo, id est, liberè producendo actum volendi, sed non cooperamur faciendo, ut velimus, quia non ipsi nos movemus & incitamus ad volendum, sed ipse solus inspiratione internâ nos movet ac impellit. Tandem post tentatam hujus expositionis cum sententia Thomæ Aquinatis conciliationem ita finit hanc Quæstionem, *Cum Augustinus scribit,*
DEUM

DEUM operari in nobis, ut velimus, cooperari autem, cum ita volumus, ut faciamus; per illud, *faciamus*, non est accipienda actio tantum externa, sed etiam opus internum, ut oratio, contritio &c.

Hactenus iterum Bellarminus, mala bonis immiscens, adeoque sine censura non dimittendus. Notari autem debet iteratò in genere, hanc, uti ceteras gratiæ divisiones, non duplicem constituere gratiam, quemadmodum neque duplex DEUS est, unus incipiens in nobis opus bonum, alter perficiens, sed unum esse DEUM & unam unius DEI gratiam & incipientem & perficientem, quod præter alia complura illud etiam Apostoli testimonium docet, & ex eâ autoritas Augustini, cui utrique cur Bellarminus adscribat obscuritatem, quæ non levem inter partes controversiam pepererit, non video, cum & verba Pauli satis clara sint, & Augustini explicatio omni careat difficultate, si absque præjudicio & occupatione mentis ponderentur. Estque illud etiam non sine debita animadversione prætermittendum, quod Bellarminus scripsit & falsus est, Theologos hanc gratiæ partitionem ab Augustino accepisse, quam ab ipsomet Paulo debebant accipere; methodo nimirum inverisimilissimâ, quâ Patrum scriptura Biblicæ lectioni à Theologis sic dictis præponuntur. Ad eò autem hæc Pauli, & post eum Doctoris augusti verba ad præsens Institutum pertinentia non sunt obscura, ut potius manifestissimè Controversiam inter partes adversas simul & diversas videantur dirimere, & quid de utraq; gratia sit statuendum, sine verborum ambiguitate sufficienter indicare, videlicet, *DEVM pro bonâ voluntate suâ, nimirum non duplici, sed unâ eademque, in hominibus, quos vocat per verbum, operari & ipsum velle, &c.*, ubi velle per contumaciam voluntatis, vel potius noluntatis humanæ non impeditur, quia, quod iteratò hic venit notandum, DEUS in ordinaria hominum vocatione non agit ex viribus omnipotentis, *ipsum in isleem perficere*; ibi operatione omninò solitaria omni excluso concursu virium liberi in hominibus arbitrii; hic autem hominis arbitrio per primam hanc gratiæ operationem à peccati servitute jam liberato ad effectus gratiæ demonstrandos eatenus concurrente, quatenus vires accepit cælitus, sicut in ipso Conversionis principio & velle converti non ex naturâ voluntatis humanæ post lapsum depravatæ suum trahit ortum, sed à sola DEI vocantis & convertentis gratia provenit, distinctione inter ipsam hominis voluntatem ad bonum Conversionis inclinantem, & inter voluntatis ad bonum inclinantis causam hic semper observandâ, ne quidquam concursus humani in Conversionis & Justifications actu habeat locum, qui ad solam DEI gratiam debet referri. Et quamvis non omne discrimen gratiæ operantis & cooperantis sublatur velint Evangelicî propter diversa nimirum prædicata, quæ eidem adscribuntur, diversitas tamen hæc non debet considerari specificè, ita ut aliam speciè gratiam statuamus operantem, aliam verò cooperantem, ex & in se diversam, sed tantum ob effectus diversi in uno etiam eodemque subjecto rationem, eò nimirum sensu, quo supra dictum est differre aliquâ ratione gratiam prævenientem & subsequenter, vel gratiam excitantem & adjuvantem, ut alias jam gratiarum differentias non attendam. Augustini verò mentem ut ritè perspiciamus, opus est omninò, ut ea addantur verba, quæ Bellarminus omisit, & tamen quam maximè huc pertinentia: *Sine illo vel operante, ut velimus, vel cooperante, cum volumus, ad bona Pietatis opera nihil valeamus.* Dixi autem non sine causâ Bellarminum mala bonis immiscere. Ad illa pertinet, quod gratiam non modò cooperantem sed operantem quoque huic contradistinctam, id est, prævenientem & excitantem vocat *auxilium* & speciale quidem. Vocabulo *auxilii* utitur, ut ex sententia Semipelagianorum humanæ etiam voluntati aliquid attribuat (eiusdemque voluntati liberæ; *specialis* verò ut gratiam hanc operantem & efficacem in fidelibus distinguat à gratia sufficienti, quæ sine efficacia concedatur infidelibus, contra quem errorem ex Augustino ad caput antecedens est actum. Gravem præterea injuriam infert *Evangelico-Lutheranis*, eos Calviniano-Reformatis in hoc capite Doctrinæ jungens, à quibus tamen gratiam credentibus collatam omninò irresistibilem defendentibus quam maximè dissentiant, ut non solum ex privatorum scriptis, sed libris etiam utrinque Symbolicis constat apertissimè. Nec quidquam sententia Evangelicorum contrariatur iis, quæ Bellarminus ex Augustini scriptis non unis adduxit. Et primò non iis, quæ ex opere ad *Simplicianum* sibi putavit inservire, modò addidisset ea, quæ ipsomet Augustinus ad senten-

sententiæ suæ uberiorem illustrationem immediatè subjecit: *Quod voluerimus, solus præstat.* Ita nimirum intellexit, quod paulò ante scripserat, *nostrum esse sequendo*, id est, non repugnando, quæ ipsa non repugnantia DEO adscribitur, uti repugnantia è contrario ab homine est, videlicet per peccatum depravato, & ad omne bonum, quod verè boni rationem habeat, eligendum inidoneo & inepto. Deinde quæ ex secundo contra *duas Pelagianorum Epistolas* libro excerptis Bellarminus, amplioribus verbis ipsius Augustini sunt explicanda, quibus classicum Regii Parcemiastis locum contra liberi arbitrii fautores ita vindicavit: *Nimirum, quod scriptum est, Homini est præparare cor, & à Domino est responsio linguæ, non benè intelligendo falluntur, ut existiment, cor præparare, hoc est, bonum inchoare sine adjutorio Gratia DEI ad hominem pertinere. Absit, ut sic intelligant filii promissionis, tanquam cum audierint Dominum dicentem, sine me nihil potestis facere, quasi convincant eum dicentes, Ecce, sine te possumus cor præparare; aut cum audierint ab Apostolo Paulo, Non quia idonei sumus cogitare aliquid quasi ex nobismet ipsis, sed sufficientia nostra est ex DEO, tanquam & ipsum convincant dicentes, Ecce, idonei sumus ex nobismet ipsis præparare cor, ac per hoc & aliquid boni cogitare. Quis enim potest bonâ cogitatione ad bonum cor præparare? Absit, ut sic intelligant, nisi superbi arbitrii sui defensores, & Fidei Catholica defectores. Idè quippè scriptum est, Homini est præparare cor, & à Domino est responsio linguæ; quia homo præparat cor, non tamen sine adjutorio DEI, qui tangit cor.* Ultima hæc Augustini verba uti Bellarminus in suam rem fore existimavit ad demonstrandum gratiæ operantis & cooperantis discrimen, eo videlicet sensu quo suprà gratiam sufficientem ab efficaci distinxit; ita si ejusdem sancti Doctoris autecedentia contulisset, facilè se extricare potuisset, observaturus, augustinum Patrem nil aliud docuisse, quàm hodie ab Evangelicis cum Calvinianis nullatenus hic consentientibus docetur publicè. Videlicet, ostendit Augustinus, quàm impertinenter *arbitrii sui defensores superbi*, uti Pelagianos vocat, & *Catholica fidei defectores*, verba Salomonis de præparatione cordis humani trahant ad errorem suum, aliter quàm intelligant *filii promissionis*, nimirum in Conversione sua nihil omninò sibi propriisque viribus omnia autem in solum soli gratiæ DEI adscribentes. Et nisi id fiat, CHRISTI Salvatoris ad Apostolos verba, *Sine me nihil potestis &c.* dicit per eorundem Pelagianorum jactantiam annullari & annihilari, quæ alibi ex professo sequentibus explicavit: *Ne quisquam putaret, saltem parvum aliquem fructum posse à semetipso palmitem ferre, cum dixisset, hic fert fructum multum, non ait, quia sine me parum potestis facere, sed nihil potestis facere. Addit, sive ergo parum, sive multum, sine illo fieri non potest. sine quo nihil fieri potest; quia & si parum attulerit palmas, cum purgat agricola, ut plus adferat, tamen, nisi in vite manserit, & vixerit de radice, quantumlibet fructum à semetipso non potest ferre.*

Prov. 16.

Joh. 15.

2. Cor. 3.

Tract. 81.
in Joh.

Undè simul patet, hunc CHRISTI sermonem ex Augustini etiam sententiâ intelligendum esse non tam de gratia primum operante, prout contradistinguitur gratiæ cooperanti, & eodem sensu venit, quo gratia præveniens & excitans, quàm de gratia post hominis conversionem cooperante, subsequente & conatus pios adjuvante, quod ex antedictis potest constare. Atque sic etiam adplicavit sanctus Pater Apostoli verba de idoneitate ad cogitationes etiam pias negatâ, quæ aliàs, si antecedentia & consequentia integri Textus Apostolici ponderentur, non ad opus Conversionis, sed Ecclesiæ Ministerium sunt directâ; hinc quoad sensum literalem à scriptore sancto intentum ac scopum ejus primarium huc, nisi per adplicationem cum fidei analogia minimè pugnantem non pertinent. Cætera Augustini verba ex eodem contra Pelagianos opere à Bellarmino adducta de oris apertione nobis iterum favent. Si enim naturaliter os non possumus aperire, *nisi adjuvante illo, sine quo nihil possumus*, quomodo spiritualiter oculos aperiemus ad videndum Justitiæ solem, qui post lapsum sumus omninò cæci & mortui in peccatis? Et si enim post dicimur activo sensu credere, id est, oculis fidei CHRISTUM intueri, ejus Meritum & satisfactionem cum passione manibus fidei adprehendere; illa tamen actio fidei non ortum habet ex arbitrii nostri viribus post lapsum residuis, sed tantum est ex gratia DEI, lumen fidei in cordibus nostris per verbum & Sacramenta adcurrentis, conservantis, confortantis & augentis, diciturque ex Augustini mente & verè quidem opus

M m m m

nostrum,

nostrum, quia in nobis id operatur DEUS, & impediri posset à nobis, si per arbitrii lapsu omnimodam depravationem resistere vellemus. Indè idem Doctor augustissimus laudato antè in Johannem opere verbis itidem à Bellarmino citatis notanter scripsit, *operari CHRISTVM in nobis fidem, utique non sine nobis*, subjectivè nimirum, non efficienter, quia fides non est ex nobis, sed à DEO, donum videlicet soli gratiæ ejus adscribendum mente gratà & devotà. Quæ ibidem sequuntur de cooperatione ad salutem, ad quæ hic etiam provocat Bellarminus, esse cum grano satís intelligenda, Augustinus agnovit ipse, explicans alia Christi verba, de quibus apud interpretes non una est eademque mens & sententia, Sunt autem sequentia, *qui credit in me, opera, quæ ego facio, ipse faciet*. Augustinus hanc adponit paraphrasin: *Præus ego facio, deinde & ipse faciet, quia facio, ut faciat*. Quæ (autem) opera, nisi ut ex impio fiat justus? Et majora horum faciet? Quorum obsecro? Numquid nam omnium CHRISTI operum majora facit, quia cum timore & tremore suam ipsius salutem operatur? Et post aliqua repetit hanc quæstionem sanctus Doctor, *Numquid his etiam operibus majora facit, qui operante in se CHRISTO cooperatur æternam salutem ac justificationem suam?* Quæ hic iterata interrogatione proposuit Augustinus, quasi categoricè ea pronuntiasset, lectori persuasum voluit Bellarminus. Verùm si addantur ea, quæ proximè loco responsi subjungit Pater augustus, & hic non dissentire ab Evangelicis erit manifestum. Ita autem immediatè subjungit, *Non hic audio precipitare sententiam. Intellegat, qui potest, judicet, qui potest, utrum majus sit, justos creare, quàm impios justificare? Certè enim si æqualis est utrumque potentia, hoc majus est Misericordia*. Perpendat hæc lector attentus & judicet, an hæc Augustini sententia quidquam præjudicii adferat sententiæ Evangelicorum, quam Bellarminus utut non ritè expressam, & fortè non satis intellectam, adeoque imprudenter simul & impudenter sumit oppugnandam. De explicatione quidem verborum Christi, quoad opera fidelium operibus Christi majora, nunc dicere non attinet, dum eam, quam Augustinus hic proposuit, & exindè Bellarminus contra Evangelicorum doctrinam quasi contrariam Augustino argumentatus est, inter alios *Alphonfus Salmero*, Thomæ Aquinati eandem adscribens, *piam dicit quidem & spectantem ad sensum mysticum, quin & adificare charitatem, sed ad rem non facere statuit, cum ad literam Sermo sit de operibus signorum*, quod *Barradius* etiam agnovit. Quod verò iteratà vice scribit Augustinus, *credentem in Christum cum timore & tremore suam ipsius salutem operari, & operante in se CHRISTO cooperari æternam salutem & justificationem suam*, præter id, quod modo est observatum, hæc verba non definitivè, sed loco alicujus objectionis ab Augustino esse proposita, nec adfirmativè eum respondisse vel respondere ausum fuisse, relinquendo decisionem quasi in suspensò; posito autem, cum his expressisse mentem suam, usumque sententia Apostoli, de quâ inferius ad Controversiam de *Certitudine fidei & salutis æternæ* erit agendum, certum est tamen ex integro verborum textu, non egisse ipsum de statu hominis vel ante fidem, vel in actu Conversionis considerato, sed de homine in Christum credente, cui in exercitio fidei aliquam ex viribus quidem non propriis & post lapsum naturalibus, sed per primam gratiæ collationem concessis adscribi cooperationem cum gratia DEI adjuvante & perficiente, ab Evangelicis è scripturâ informatis non vocatur in dubium. Quomodo autem hæc cooperatio ad salutem & Justificationem, (videlicet, non eam, quâ hic per imputationem Justitiæ Christi homo dicitur & est verè justus, ad quem sensum accedit inchoata renovatio Justitiæ vel novæ, ut vocatur, obedientiæ in hæc mortali vitâ adhuc imperfectæ, sed quâ depositis omnibus peccati reliquiis, etiam post ipsam Justificationis gratiam adhærentibus, in Statu gloriæ erit sine omni maculâ & perfectè justus atque sanctus) debet ad fidei analogiam intelligi, itidem infra suo docebitur loco.

Nunc ad Bellarminum, & cum eo ad Augustinum est revertendum. Patet nimirum ex hæcenus dictis, quam malè & quantâ cum injuria scripserit Bellarminus, *Augustinum nihil commune cum sententiâ hæreticorum habere*, (Evangelicos promiscuè cum Calvinianis numero hæreticorum adscribens) qui nos passivè tantum concurrere existiment ad actus Pietatis internos; dum non semel ex occasione ostensum est atque iteratò inculcatum, aliter loquendum esse de homine ante Conversionem & in ipso Conversionis actu, aliter de eo post Conversionem, quate-

Tom. IX.
Tract. 57.
P. 405.

Tom. IV.
lib. 4. c. 2.
P. 127.

Quatenus jam est credens in CHRISTUM, Fidem, quam accepit ut singulare donum gratiæ cœlestis, per opera tanquam fructus, cooperando cum gratia DEI adjuvante & perficiente, ostendens in se esse veram, non verò mortuam vel hypocriticam & simulatam, quod Bellarminus ex scriptis Evangelicorum publicis & Symbolicis ignorare nec potuit nec debuit, eorum sententiam impugnaturus & refutaturus. Neque hæc Quæstio, prout eam Augustinus proponit, ita est *implicita*, uti videtur Bellarmino, præjudicii videlicet Pelagianis ita occupato, ut veritatem ab Augustino ex autoritate Pauli fortiter contra eorundem oppositiones erroneas propugnatam capere nequiverit & intelligere, etsi perspicue satis propositam.

Quia verò in observatione subjuncta, quod supra quoque notatum fuit, iterum veris & concessis falsa & erronea immiscet, ideo ad debitam cautionem hæc porro sunt indicanda. Ipsa quidem distinctio inter causam *naturalem & moralem*, vel physicam & ethicam, quâ Bellarminus hic utitur, non omnino rejicitur, & potest suum habere locum; sed à Bellarmino hic minus bene applicatur, dum gratiæ DEI in actu Conversionis operanti sine nobis adscribit ethicam tantummodo & moralem, operanti autem; rectius & juxta hypotheses suas ad commodatius scripsisset, *cooperanti* cum nobis & voluntate nostra, non mota solum, sed movente etiam, *naturalem & physicam*; quod certe ad Semipelagianismum satis manifestè sternit viam, hominis voluntati in actu Conversionis tanquam *causa partiali* aliquid adscribendo; quod ex mente Pauli & Augustini non nisi gratiæ soli & quidem operanti, incipienti, excitanti debet jure meritoque adscribi, quam postea motus gratiæ cooperant; adjuvantis; perficientis in homine jam converso, atque in CHRISTUM credente, viresque voluntati à servitio peccati liberatæ collatas ad opera Pietatis mandata ac exercitia christianismi conferente; hocque modo cooperante & actualiter concurrente sequuntur, ita ut ab agente DEO & homine opus unum producat, quamvis, si retrogrediamur ad causam primariam, sine quâ ejusve concursu gratioso nihil omnino potest agere secunda, fateri cogamur, quidquid etiam post Conversionem boni à nobis agitur, id, si defectus & imperfectiones, quarum respectu nullum opus perfecte bonum nobis possumus adscribere, separemus & removeamus, DEO id nos debere, non nobis, à gratia nimirum ad hunc concursum motis, in quibus nihil planè est super post lapsum, quam resistere & contrariari, si ex viribus arbitrii velimus agere. Utigitur rectè Bellarminus scribit, describens gratiam operantem; *quæ præveniat conatum nostrum & industriam, & operetur, ut velimus, quod volebamus, sine nobis operantibus*; ita non planè nullâ opus habet correctione; dum addit; *non tamen sine nobis libere consentientibus, dum volumus*. Repetendum est enim, illam quoque consensus libertatem non esse ex viribus propriis & naturalibus; verum Divinitus collatis & supernaturalibus, sine quibus non nisi dissentire possumus & operanti gratiæ DEI omni modo resistere ac reluctari. Absurdum quoque est, quod Bellarminus addit, *ad primum voluntatis actum requiri gratiam tantum operantem; ad reliquos autem gratiam operantem non esse necessariam, sed cooperantem*; quasi hæc excludat illam, & non potius simul includat. Pelagianismum insuper sapit sequens illatio Bellarmini scribentis, postquam capimus *velle converti ad DEUM*; jam nos ipsi non tantum per Arbitrium liberum producimus DEO judante reliquos actus; sed etiam nos incitamus & impellimus DEO cooperante ad eos; si nimirum hos actus referat, uti videtur, ad eos actus Conversionis, qui ipsam velle converti sequuntur. Id autem, ne cum aliqua Bellarmini injuriâ & sententiæ ejus indebitâ perversione videatur dictum, ex illâ *similitudine corporali*, ut vocat ipse, constat, quâ totum hoc negotium exemplo navigatoris in orientem illustrare studuit, utut impertinentissime & contra apertam Augustini mentem, quam sibi putavit consonam & Evangelicis è contrario adversariam. Nam quod ex antè dictis hic necessario adhuc semel venit repetendum, ut ostendatur hujus similitudinis ad præsens Institutum dissimilitudo & incongruitas, quemadmodum iter facturo ob non unas difficultates ad id suscipiendum invito & omni modo renitenti; certis quibusdam rationibus & argumentis persuadentibus jucundum id potest reddi ac facillimum, ut prompto suscipiam animo & ex nutu perficiat cum adplausu & congratulatione amicorum, eo pro causa

causâ morali habito vel habendo & itineris & emolumentum inde provenientis, cujus suavis susceptum & perfectum est; ita hæc *moralis causa* nullo planè modo potest in actu Conversionis sufficere, voluntate hominis post lapsum à DEO averſi nunquam consensurâ, si res hæc solis ageretur persuasionibus & non simul adcederet efficax ejusdem ad ipsam Conversionem motio, per quam voluntas vertitur in voluntatem, & ita movetur, ut qui antea noluit, post primam hujus gratiæ conversionis collationem velit, & quæ Conversionis media olim repudiavit, postmodum ambabus, quod ajunt, manibus adprehendat ad sanitatem restituendam necessaria, pedibusque eat in sententiam DEI de se curando & currat ad Medicum, quem agnito per legem morbo in Evangelii speculo propitium sibi intuetur ac benevolum, sibi que patitur omnibus destituto viribus fieri benè nihil agens vel cooperans, sed tantum oblatam ex indebito gratiam non rejiciens, eamque ipſo actu in se operantem non impediens, quod unum & solum homini post lapsum superesse Evangelici fatentur & agnoscunt. Atque hanc esse non Evangelicorum modò, sed Augustini quoque sententiam, ex eodem ejus opere de *Gratia & libero Arbitrio* constat, undè Bellarminus primum pro gratiæ operantis & cooperantis differentia mutuo accepit testimonium, verbis paulò antecedentibus ita habentibus: *Certum est, nos facere, cum facimus, sed ille facit, ut faciamus.* Quomodo autem? an influxu tantum morali? num per solas suasiones, uti vult & urget Bellarminus in *similitudine*, uti vocat verissimè & propriissimè, *corporali*, hic certè dissimillimâ? Non certè, sed uti Augustinus optime se explicat, *prebendo vires efficacissimas voluntati.* Indè idem Augustinus alibi, in opere nimirum de *Prædestinatione Sanctorum*, quod in libris suis retractandis occupatus scripserat, inter ea, quæ de hæc Quæstione ante-quàm ad Episcopatum scripserat nondum sufficienter informatus, hunc quoque numerat loquendi modum, quod arbitrabatur, *predicato nobis Evangelico consentire nostrum esse proprium, & esse ex nobis;* sicuti in eo etiam se agnovit erravisse, quod putavit, *Fidem, quâ in DEVM credimus, non esse DEI donum, sed à nobis esse in nobis, & per illam nos impetrare DEI dona, quibus temperanter, & justè, & pie vivamus in hoc seculo.* Huc etiam debet referri, quod in alio contra Pelagianos opere de *Naturâ & Gratia* de hæc Quæstione scripsit: *Quid de natura possibilitate presumitur? Vulnerata, sauciata, vexata, perdita est. Verâ confessione, non falsa defensione habet opus. Gratia ergò DEI queratur, non quâ instituat, sed quâ restituat.*

Quæ verba notatu dignissima & emphatica valdè Tractationi secutura de libero, vel servo potius post lapsum hominis arbitrio hic præmittuntur, ut sententiæ Lutheri, imò non Lutheri, sed Spiritus Sancti autoritate Augustini illustrandæ via paretur. Ea inter ad cætera est progrediendum, quæ Bellarminus porò ad suæ hypotheseos defensionem profert ex Augustino. Ubi iterum debet notari, exemplum Sauli *efficacissimâ vocatione* uti loquitur Augustinus, converti, cujus reperitiam ex opere de *Gratia & libero Arbitrio* facit mentionem Bellarminus, hoc omnino non quadrare, utpotè dum hic agimus de gratiæ Conversionis ordinariâ; Paulum verò extra ordinem fuisse vocatum, & intercedente singulari Miraculo convertum, præter ipsum hoc testimonium ex aliis Augustini locis supra fuit demonstratum. Præterea, quod urget Bellarminus ex Augustino, etsi itidem impertinenter huc trahatur, vocari ab eo *meritum* quemlibet actum bonum, *ratione cujus aliud quid accipimus*, ostendetur infra, quorsum inservire id possit contra Bellarminum. Nunc locorum aliqua est ratio habenda, ex quibus hanc Augustini sententiam conatus est contra semet ipsum exprimere. Prior est ex Epistola post centesimam quintam, sub cujus initium sequentia leguntur contra Pelagianos, & qui illorum vestigiis insistent: *Quod putant auferri sibi liberum arbitrium, si nec ipsam voluntatem bonam sine adjutorio DEI hominem habere consenserint, non intelligunt, non firmare humanum arbitrium, sed impellere, ut per inania feratur, & non in Domino tanquam in petra stabili collocetur; paratur enim voluntas à Domino.* Noceat hæc omnes & singuli hyperaspitæ Bellarmini, & juxta hoc gravissimum Augustini monitum caveant sibi, ne liberum, quod opere tanto urgent, arbitrium à gratiæ Petra submotorum præsentissimo ruinæ periculo exponant. Posthæc progreditur sanctus Doctor ad eam Pelagianorum objectionem, per quam justis merita videbantur

bantur abrogari : *Nullane igitur sunt merita justorum ? Respondet Augustinus, Sunt planè, quia sunt iusti; sed ut iusti fierent, merita non fuerunt. Iusti enim facti sunt, cum iustificati sunt.* Quid autem per merita velit intellectum, docet in sequentibus, ad aliam Pelagianorum respondens objectionem : *Possunt quidem dicere, remissionem peccatorum esse gratiam, qua nullus precedentibus meritis datur; quid enim habere boni meriti possunt peccatores? Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei, quò fide dicebat ille, DEUS, propitius esto mihi peccatori &c. Restat igitur, ut ipsam fidem, unde omnis iustitia sumit initium, non humano, quo isti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis precedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona, quæcumque sunt merita, sed gratuitum DEI donum esse fateamur, si gratiam veram, id est, meritis cogitamus.*

Aliqua hic leguntur hypothefi Bellarminianæ adversaria. *Primo loquitur in personam Pelagianorum, quos sententiam antehac circa vires Arbitrii liberiorum aliqua ratione emollientes introducit. Deinde distinguit inter remissionem peccatorum, quam homo accipit à DEO sub initium suæ Conversionis, & inter eam, quam conversus jam & credens in CHRISTUM ob quotidianas transgressiones, quæ aliàs & communiter venialia dicuntur peccata, oratione Dominicâ intercedente humiliter & fiducialiter dictâ impetrat. Tandem tale statuit meritum fidei, quod soli gratiæ debetur operanti videlicet & cooperanti, ut Bellarmini distinctione hic utar, quam Augustinus gratiam dicit esse veram, si eam sine meritis concipiamus, quæcumque sunt & dicuntur ab acceptæ fidei momento merita referens ad ordinem illum, quem DEUS in hominis jam iustificati ad æternam beatitudinem deductione ex liberrimæ voluntatis nutu vult observatum, omni merito verè & propriè sic dicto per gratiæ solitudinem excluso, quod paulò post uberius ex Augustini sententia probabitur. Et quia ad orationis meritum provocare videtur Augustinus verbis à Bellarmino citatis, idèò digna sunt ex eadem Epistolâ Augustini verba, quæ hic etiam legantur, Evangelicorum sententiam egregiè confirmantia : *Si dixerimus, meritum orationis precedere, ut gratia donum consequatur, impetrando quidem oratio, quidquid impetrat, evidenter DEI donum esse ostendit, ne homo existimet, à seipso sibi esse, quod, si in potestate haberetur, utique non posceretur. Veruntamen ne saltem orationis putarentur merita precedere, quibus non gratuita daretur gratia, sed jam nec gratia esset, quia redderetur debita, ipsa etiam oratio inter gratiæ munera reperitur.* Plura hujus generis ex hac Epistolâ & aliis Augustini scriptis suo tempore & loco ad orthodoxæ veritatis illustrationem bono cum DEO producentur. Atque eadem leguntur in Epistolâ sequenti ad Bonifacium, in quâ idem planè argumentum contra Pelagianos & prolixissimè tractavit. In opere etiam de *Gratia & libero Arbitrio*, ex quo itidem aliquid subsidii accersivit Bellarminus, nihil habet Augustinus, quod Evangelici non utraq; amplectantur manu. Verba certè, quibus fidei impetrationem aliorum quoque bonorum adscripsit, neque juvant illum, nec Evangelicis obsunt ita enim se ibidem explicavit Augustinus, ut ea etiam, quæ fidem impetrare dixit, soli gratiæ adscripserit ex debito. Ita quod fidem vocavit *voluntatem credendi*, monuit, se in antecedentibus demonstrasse, *illud etiam pertinere ad gratiam &c.* De cætero, Pelagianismi reatum Bellarminus iterum incurrit, Augustino per vim ad partes suas attracto, dum in primo etiam Conversionis actu hominem volendo cooperari DEO vult evincere, quia non scripserit Augustinus, *DEVM operari velle nostrum sine nobis*, sed, *DEVM operari, ut velimus, sine nobis*, dum non attentam nimis subtili hac inter voluntatis motum & actum distinctione, utpotè quâ stante & hic & ille DEI gratiæ debet adscribi, Augustinus in citatis contra Pelagianos operibus vel centies, imò millies ipsum velle non nisi ad DEI gratiam retulerit, cujus testimonia hactenus non pauca fuerunt adducta. Ultimum quod ex Augustino monet Bellarminus de discrimine actuum internorum & externorum, ad rem facit parum, modò semper id & quidem accuratissimè observetur, quidquid de cooperante hominis voluntate & viribus Arbitrii post Conversionem liberari atque ad inchoatam libertatem restituti in exercitio Christianismi operumque bonorum ab Augustino & Evangelicis ad analogiam fidei & ductum Sacræ Scripturæ docetur, ita in-*